

NAUKI PEDAGOGICZNE

Шелестова Л. В., д. п. н., старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу дидактики
Інститут педагогіки НАПН України

**ДО ПИТАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНИХ ВИДАНЬ ДЛЯ
ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
(НА ПРИКЛАДІ ПОСІБНИКА «ВЧИМОСЯ ЧИТАТИ»)**

Одним із важливих засобів організації освітнього процесу у закладах освіти є різноманітні навчальні видання (посібники, робочі зошити, підручники тощо). Від їхньої якості значною мірою залежить ефективність процесу навчання, виховання й розвитку дітей.

Загальновідомими вимогами до навчального видання є такі: зміст має відображати сучасний рівень розвитку наукового знання у певній галузі, бути системним і викладеним у доступній для розуміння дітьми певного віку формі; структура має відповідати логіці певного предмета, сприяти цілісному і системному засвоєнню змісту; містити організаційний апарат, який допомагає ефективно опанувати зміст тощо. Ці вимоги уже давно напрацьовані у педагогічній науці, що зобов'язує розробників навчальних видань для різних ланок освіти використовувати їх як орієнтир у своїй роботі. Проаналізуємо одне із інноваційних видань, яке має концептуальну чіткість і якісно розроблений методичний апарат; дає змогу ефективно організувати процес навчання; має позитивні відгуки практиків.

В основу 1 та 2 частини навчального видання «Вчимося читати» [1; 2] покладено авторську технологію навчання читання дошкільників, яка є науковою спробою реалізації завдань збереження дитячої субкультури, орієнтування на цінності та інтереси дитини, її розвиток. Метою цих видань є, з одного боку, формування навичок читання у дітей дошкільного віку, з іншого –

розвиток у них мислення, сприйняття, уяви, словникового запасу, дрібної моторики, уявлень про навколишній світ.

Перша частина посібника «Вчимося читати» розрахована на чотирирічних дітей: кількість об'єктів на сторінці, величина букв, рівень складності завдань, пропоновані види діяльності, темп виконання завдань вибудовувалися з урахуванням вікових особливостей дітей саме цього віку. Однак багаторічний досвід використання посібника у практиці свідчить про те, що пропоновані завдання посильні й цікаві для трирічних малюків. У цьому випадку завдання слід виконувати у значно повільнішому темпі і з більшою допомогою дорослого. За пропонованим посібником можуть навчатися читати й п'ятирічні малюки, їм цікаво виконувати завдання, проте темп виконання завдань буде вищим, порівняно із чотирирічними дітьми.

Оскільки зміст навчання є одним із основних чинників впливу на свідомість дитини, його дібрано відповідно до загальнодидактичних критеріїв (значущість для розвитку дитини, відповідність сучасному стану розвитку науки, доступність, відповідність віковим особливостям) та специфічного критерію – забезпечення одиницями змісту можливостей для формування уявлень про основні сфери буття людини (природа, суспільство, власне Я, культура). Для реалізації поставлених завдань було розроблено зміст навчання читання дошкільників, а саме: збагачено тематичний спектр текстів; збагачено емоційним, особистісно значущим матеріалом; поєднано логічне й образне мислення у процесі пізнання; враховано пізнавальну спрямованість інтересів сучасних дошкільнят; зміст дає змогу встановлювати зв'язки між об'єктами навколишньої дійсності; здійснено специфічне структурування.

У 1 частині посібника зміст структуровано відповідно до послідовних етапів процесу навчання читання: діти спочатку вивчають літери, що позначають голосні звуки; у наступному розділі знайомляться зі літерами, що позначають приголосні звуки та вчаться читати відкриті склади з ними, пізніше – простих двоскладових слів; після чого – вивчають йотовані літери; далі – вчаться читати закриті склади з вивченими раніше літерами; потім –

вчаться читати склади зі збігом приголосних; насамкінець – читають слова, шліфуючи раніше здобуті навички читання. У 2 частині посібника зміст структуровано відповідно до різних сфер буття, в межах якої діти читають лексику різного рівня складності (слова, словосполучення, речення, тексти) з кожної теми. Ця частина містить такі розділи: «Я. Я та інші», «Що я споживаю», «В оселі та поза нею», «Гра і мистецтво», «Час», «Планета Земля», «Рослини, гриби, тварини».

У посібнику «Вчимося читати» процесуальний компонент є засобом організації навчання читання та засобом різнобічного розвитку дітей дошкільного віку. Тому кожна частина посібника є логічно вибудованою системою навчально–розвивальних завдань, в яких спочатку акцентується увага на тих видах діяльності, які подобаються дітям і які вони легко виконують, а потім - уже на самому читанні. Опанування навичок читання відбувається за певним алгоритмом, тому процес навчання читання поділено на простіші процеси: упізнавання і називання букв; упізнавання і називання складів; вирізнення складів у структурі слова; називання складів у слові (читання слів).. Вивчення кожної букви передбачає певний порядок дій: ознайомлення з буквою; ознайомлення зі складами; відшукування певних складів серед інших; виділення певних складів у словах в різних позиціях (на початку, в середині та в кінці слова); складання слів із уже відомих складів. Оскільки дошкільнята мають певні труднощі у об'єднанні букв у склади і злитому їх прочитанні, тому передбачається багаторазове (але неодноманітне) оперування дитиною цією категорією. Таке багаторазове повторення складів в різних варіантах та з використанням різних видів діяльності поступово формує у свідомості дитини механізм утворення складів.

Перехід від читання слів до читання текстів також здійснюється за певним алгоритмом, який діє в межах завдань з однієї теми. В основі цього алгоритму також покладено рух від простого до складного: читання слів певної тематики; поєднання слів у словосполучення та їх читання; читання речень із цієї ж теми; читання коротких текстів.

Усталеною у психології є теза про важливість мотивації, пізнавального інтересу у навчанні й розвитку дитини. Тому автором посібника приділено особливу увагу до підвищення мотивації дітей до пізнання у процесі навчання читання. Для цього використано такі прийоми: формулювання завдань посібника містить у собі принцип добровільності («якщо хочеш», «якщо тобі цікаво» тощо); у змісті завдань використовується велика кількість різних образів тварин та казкових персонажів; лексика близька і зрозуміла дошкільникам, цікава тематично; лексика має позитивну емоційну забарвленість, що створює оптимістичний і радісний настрій тощо.

Одним із чинників, який перешкоджає успішному навчанню дітей, є комплекс складності навчального завдання, який не дає змогу кожній дитині відчувати себе успішною і знижує самооцінку. Щоб уникнути цієї ситуації, у завданнях спочатку акцентується увага на тих видах діяльності, які подобаються дитині (малювання, вирізання, конструювання тощо) і які вона легко може виконати, а потім на процесі навчання читання як такому. Окрім того, ознайомлення з кожною темою розпочинається із найпростішого завдання, плавно переходячи до складнішого і найскладнішого.

Формування навичок читання пропонується здійснювати із залученням природного та ілюстративного матеріалу, що дає можливість задіяти у роботу паралельно й одночасно ліву та праву півкулі головного мозку, тобто поєднувати у пізнавальній діяльності як асоціативно-образне, так і логічне мислення у сприйманні нового. Окрім того, робота з малюнками сприяє розширенню уявлень дітей про навколишній світ та збагаченню їхнього словникового запасу.

Навчання читання проходить в ігровій діяльності. Діти виконують завдання, граються, малюють, вирізають і непомітно для себе навчаються читати. За 1-ою частиною посібника діти вчать читати склади і слова, за 2-ою частиною – читати слова, словосполучення, речення та коротенькі тексти.

Процес навчання читання передбачає врахування індивідуальних особливостей дітей, дає змогу варіювати кількість завдань, місце та темп їх виконання: завдання можна виконувати не за столом, а, наприклад, на килимку; якщо дитина любить розфарбовувати, можна для неї збільшити саме цей тип завдань; кожна дитина має змогу виконувати завдання у зручному для неї темпі тощо. Завдання посібника можна виконувати як індивідуально, так і в груповій роботі.

Цінність посібника «Вчимося читати» для практичного працівника полягає у технологізованості матеріалу, що дає змогу педагогу чи батькам зекономити час і зменшити зусилля для підготовки занять з дитиною. Водночас, дорослий має можливість виявити власну творчість у способах подачі завдань, у використанні додаткових ігрових прийомів. Обидві частини книги виконують подвійну функцію: робочого зошита для дітей з оволодіння процесом читання і посібника для дорослих з питань організації та методики навчання.

Таким чином, на основі здійсненого аналізу можемо зробити висновок: запропоноване навчальне видання враховує вимоги стандарту дошкільної освіти в Україні щодо мовленнєвого розвитку та навчання елементів грамоти дошкільників. У ньому дотримано загальнодидактичних вимог до навчальних видань: враховано вікові особливості дітей означеного віку; відображено базовий мінімум наукового знання; зміст навчання викладено системно; він містить необхідні ілюстрації і сприяє різнобічному розвитку дітей; посібник містить добре розвинений методичний апарат, який дає змогу організувати диференційоване навчання і самостійну роботу дітей.

Література:

1. Шелестова Л. В. Вчимося читати. Робочий зошит для дітей 4 – 5 років. Частина 1. – К.: Фенікс, 2018. – 272с.
2. Шелестова Л. В. Вчимося читати. Робочий зошит для дітей 6 – 7 років. Частина 2. – К.: Фенікс, 2018. – 276с.